

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 21 (2023)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.21.39

Leszek Zinkow

Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN

ORCID 0000-0003-0681-7428

Wielokulturowość i Studia kulturowe – tomy w serii

Słowniki społeczne

(Tomy VI oraz VIII serii *Słowniki społeczne*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2022; red. B. Szlachta (t. VI) i L. Korporowicz, A. Knap-Stefaniuk, Ł. Burkiewicz (t. VIII); ISBN 978-83-7614-548-8, ISBN 978-83-7614-550-1)

W 2004 roku nakładem krakowskiego wydawnictwa WAM ukazał się pod redakcją profesora Bogdana Szlachty niezwykle interesujący *Słownik społeczny*¹. Zawierał ponad sto znakomicie opracowanych haseł (pióra kilkudziesięciu wybitnych uczonych)

¹ *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004; ISBN 83-73-18-259-4.

z obszaru socjologii, etyki społecznej (z zaakcentowanym aspektem katolickiej nauki społecznej), psychologii społecznej, metodologii nauk społecznych, ale także filozofii politycznej, prawa, ekonomii, zarządzania czy pedagogiki. Zwracała uwagę kompozycja haseł, które nie były jedynie klasycznymi notkami encyklopedycznymi, lecz miniaturowymi esejami z mocną ekspozycją perspektywy autorskiej.

Półtorej dekady później zespół Ignacjańskiego Forum Społecznego z Krakowa podjął podobną, choć całkowicie nową inicjatywę, ze znacznie większym rozmachem – a pozyskanie środków Ministerstwa Edukacji i Nauki (umowa MEiN/2021/DPI/178) pozwala obecnie realizować przedsięwzięcie wręcz monumentalne. Chodzi o toż o przygotowanie oraz wydanie dwudziestu tomów (!) w ramach serii *Słowniki społeczne*, w językach polskim i angielskim, także na dedykowanej platformie internetowej. Poszczególne hasła mają nadal formę autorskich esejów, tym razem jednak nieporównanie obszerniejszych: każde liczy około 20 stron druku, a redakcja narzuciła jedynie dyscyplinę schematu kompozycyjnego – zdefiniowanie tytułowego zagadnienia, jego historyczną analizę, ujęcie problemowe, refleksję systematyczną uwzględniającą najnowsze osiągnięcia światowych badań – z wnioskami i rekomendacjami, oraz wskazanie podstawowej bibliografii. Obecnie (2023) czytelnikowi dostępnych jest osiem z zaplanowanych – jak wspomniano – dwóch dziesiątków tomów. Poza omawianymi poniżej – I: *Pedagogika religii*; II: *Polityki publiczne*; III: *Etyka polityczna*; IV: *Geopolityka*; V: *Przedsiębiorczość* oraz VII: *Globalizacja i współzależność*, każdy o objętości około czterystu stron druku (dość sporego formatu B5). W najbliższej przyszłości opublikowany zostanie kolejny: *Współczesna humanistyka*. Realizacja tego przedsięwzięcia ma się zakończyć w 2026 roku, a jak zapowiadają autorzy projektu, wśród następnych tomów *Słowników* znajdują się między innymi poświęcone bezpieczeństwu publicznemu, ekologii, współczesnym sporom moralnym, filozofii nauk społecznych, psychologii i socjologii polityki, demokracji, etyce współczesnej, bioetyce i biopolityce, prawom człowieka, kognitywistyce, komunikacji społecznej i nowym mediom, międzynarodowym stosunkom gospodarczym, naukoznawstwu czy zdrowiu publicznemu. Projektując poszczególne tomy, posłużono się kluczem pól badawczych, swoistych kategorii czy zbiorów zagadnień uznawanych za najistotniejsze we współczesnych naukach społecznych i humanistycznych, lecz zawsze z aspektem szerokiej refleksji interdyscyplinarnej, znacząco poszerzającej horyzont podejmowanych poszukiwań.

Jako historyka kultury zainteresowały mnie szczególnie dwa dotychczasowe tomy *Słowników*: szósty – *Wielokulturowość* oraz ósmy, *Studia kulturowe*. Pierwszy z nich jest interesującą próbą ukazania rozmaitych perspektyw relacji partykularności i uniwersalności w kulturze, tożsamości kulturowych, uwarunkowań ich akceptowania czy kontestowania, akulturacji i prób zdominowania bądź wykluczenia „Innych”, różnicowania kultur (już od wczesnego antyku, wedle mnóstwa kryteriów), prób dominacyjnego wskazywania „wyższości” czy „niższości”, ewaluowania, niekiedy „unieważniania”, i zarazem ich dyfuzji, wektorów poszukiwania tożsamości, izolacji oraz nieustannego dialogowania, wreszcie tendencji uniwersalizujących – a wszystko to z perspektyw badawczych kulturoznawców, historyków, antropologów, politologów, filozofów, socjologów, pedagogów czy prawników. W tomie pomieszczono hasła-eseje: Bogdana Szlachty *Problemy wielokulturowości*; Mateusza Stępnia *Zainteresowanie Innym i jego prawem w cywilizacji zachodniej*; Andrzeja Połęskiego *Socjologia wielokulturowości*; Urszuli Kusio *Transkulturowość*; Agnieszki

Lenartowicz-Podbielskiej *Transcendentalizm kulturowy*; Sebastiana Sykuny i Anny Podolskiej *Wielokulturowość a prawa człowieka*; Bartosza Wojciechowskiego *Prawo do tożsamości kulturowej*; Kamila Tomczyka *Demokracja społeczeństwa wielokulturowego*; Doroty Pietrzyk-Reeves *Normatywne projekty wielokulturowości formułowane we współczesnej filozofii politycznej*; Waldemara Buliry *Liberalny kulturalizm i jego krytycy*; Darii Łuckiej *Naród o wielu kulturach? Etniczność versus obywatelskość i systemy obywatelstwa*; Marcina Galenta *Religia obywatelska: sekularyzm i laickość*; Tomasza Homy *Wielokulturowe społeczeństwo europejskie?*; Anny Młynarskiej-Sobaczewskiej *Ochrona tożsamości kulturowej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*; Moniki Banaś *Modele wielokulturowych polityk publicznych*; Dagmary Lewickiej *Wielokulturowość w organizacji*; Ewy Dąbrowy *Edukacja międzykulturowa w społeczeństwach zróżnicowanych kulturowo*; Agnieszki Grzechynki *Wielokulturowość w cyberprzestrzeni*; Agaty Wiktorii Ziętek *Bezpieczeństwo kulturowe* oraz Anny Krzynówek-Arndt *Katolicka nauka społeczna wobec wielokulturowości*.

Studia kulturowe nie są ściśle zdefiniowaną dyscypliną i choć mają wypracowaną przez lata metodologię (może nawet kilka metodologii), nadal w pewnym sensie pozostają dość rozległą przestrzenią dyskursu. Celem i ambicją tomu – noszącego taki właśnie tytuł – jest ukazanie większości istotnych (z pewnością nie wszystkich) wymiarów obecności człowieka w kulturze; szeroką panoramę rozważań na temat potencjału twórczego, podmiotowości, transgresywności, namysłu nad dziedzictwem (w tym zwłaszcza chrześcijańskim) itd., zarówno w wymiarze wspólnotowym, jak indywidualnym; także ekonomicznym, politycznym, strukturalnym, historycznym, duchowym i religijnym, wreszcie technicznym. Badania kulturowe omawiane w tomie dotyczą ponadto całkiem nowych – głęboko już jednak obecnych w naszej współczesności zagadnień, takich jak społeczeństwo informacyjne, wirtualna i hybrydowa rzeczywistość, transhumanizm, dekonstrukcja tożsamości.

Na tom *Studiów kulturowych* składają się hasła-eseje, których autorkami i autorami są: Leszek Korporowicz, Łukasz Burkiewicz *Studia kulturowe: propozycja rozumienia i problematyzacji pojęcia*; Piotr Mazurkiewicz *Kościół katolicki a kultura*; Krzysztof Wielecki *Podmiotowość kulturowa*; Janusz Smołucha *Znaczenie i rola historii w studiach kulturowych i kulturoznawczych*; Leszek Korporowicz *Kompetencje komunikacyjne, kulturowe i dialog międzykulturowy*; Rafał Wiśniewski *Komunikacja i kompetencje międzykulturowe*; Adam Żaliński *Akulturacyja*; Wanda Bajor *Humanizm jako podstawa krakowskiej teorii ius gentium*; Elżbieta Wiącek *Wojny kulturowe*; Maciej Pletnia *Pamięć kulturowa: propozycja rozumienia i problematyzacji pojęcia*; Grzegorz Nieć *Kultura pisma i książki*; Anna Matuchniak-Mystkowska *Sztuka w kulturze*; Barbara Weźgowiec *Kulturowa teoria literatury*; Bogusława Bodzioch-Bryła *E-literatura. Nowy nurt w studiach kulturowych*; Paweł F. Nowakowski *Pseudohistorie jako wyzwanie we współczesnych studiach kulturowych*; Konrad Chmielecki *Zwrot piktorialny, ikoniczny i wizualny we współczesnej humanistyce oraz nauce o kulturze*; Sylwia Jaskuła *Rzeczywistość hybrydalna*, Łukasz Burkiewicz *Kultura i gospodarka oraz współczesna gospodarka doznań*, Agnieszka Knap-Stefaniuk *Przedsiębiorczość, zarządzanie i przywództwo* oraz Dariusz Wadowski *Studia i badania ewaluacyjne*.

Teksty zebrane w każdym z tomów przełamują klasyczną definicję „słownika”; są tyleż możliwie najbardziej aktualną wykładnią problemu wskazanego w tytułach poszczególnych haseł-esejów, co zarazem zaproszeniem do dyskusji, a może nawet naukowej polemiki. Z pełnym przekonaniem rekomenduję uwadze czytelniczek całą

serię *Słowników społecznych*, która bez wątpienia zaciekawi przede wszystkim badaczy obszaru nauk społecznych i humanistycznych; zwłaszcza kulturoznawców, antropologów, etnologów, socjologów, politologów, medioznawców, ponadto filozofów, pedagogów, historyków, ale także – na przykład – ekonomistów i prawników. Niewątpliwymi adresatami są przede wszystkim biblioteki akademickie oraz instytucjonalne. Kolejne tomy *Słowników*, poza oczywistym, doniosłym znaczeniem naukowym, posiadają synergiczną wartość edukacyjną w wymiarze popularyzującym, są więc niezbędną referencją nie tylko dla badaczy, lecz także wszystkich zainteresowanych zagadnieniami obejmowanymi zakresem tematycznym poszczególnych tomów. Kolejne woluminy ukazują się w pewnych odstępach czasu, mają niewysoki nakład, wobec czego zainteresowani kompletnym wydawnictwem winni jak najszybciej uzupełnić księgozbiór.